

EEN OPMERKELIJKE SLOOTVULLING

door Jan van Oostveen

Inleiding

Eind maart/begin april 1991 was de derde opgraving van de Vereniging Historisch Amstelveen (V.H.A.). In samenwerking met de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (A.W.N.) afdeling Amsterdam e.o. werd in de Dorpsstraat te Amstelveen gegraven. Op een onbebouwd terrein gelegen naast het voormalige raadhuis werd gezocht naar middeleeuwse bewoningssporen. Er was van deze plek tot op dat moment geen oudere geschreven bron dan het belastingcohier uit 1732 bekend. Toen stonden er op dit terrein drie huizen (1).

Tijdens het onderzoek werden er verschillende sloten aangetroffen. Een van deze sloten bevatte veel 18e-eeuws materiaal zoals schoenen, een brilletje, aardewerk, glas, pijpkoppen etc. Opvallend daarbij was, dat sommige hoog in de sloot aangetroffen fragmenten aardewerk van brandsporen voorzien waren (2). Dit zou direct een indicatie voor de datering van de bovenlaag van de sloot kunnen inhouden. In 1792 woedde er in Amstelveen namelijk een grote brand. Deze was echter wel aan de andere kant van de Dorpsstraat alwaar de opgraving plaatsvond.

Aangetroffen pijpenmateriaal

Van de 171 aangetroffen kleipijpen viel vooral de kwaliteit op. Zo werden er 76 pijpen (44,4%) met een zijmerk en 17 ovovide pijpen zonder zijmerk gevonden. Een ander opmerkelijk feit was het grote aantal, 78 stuks, ongerookte exemplaren die alle in de laatste 20 jaar van de 18e eeuw geplaatst kunnen worden.

Bij de gouwenaars kwam veelvuldig het merk *de parel* voor (11 stuks). Dit merk is zeker tot 1789 en mogelijk tot 1795 in Gouda in gebruik geweest (3). Een geheel versierde pijp met als afbeelding een fantasiewapen met daaronder de tekst C.D. BRA MIGK is het meest fraaie exemplaar (4). Gelukkig bezit deze kop een dusdanig lange steel, dat ook deze versiering bekend is. Vanaf de kop komt er eerst een schelpenmotief dat gevolgd wordt door een jachttafereel. In het boek van Krommenhoek (4) staat op pag. 182 een soortgelijke steel afgebeeld. Als maker komt Jan de Jong uit Gouda in aanmerking (5). Andere veel voorkomende pijpen zijn 29 koppen met een snoek en drie golven eronder. Opvallend was dat mogelijk op één na (6) alle ongerookte vispijpen aan dezelfde pijpenmaker, Wouter Groenberg uit Gorinchem, kunnen worden toegewezen. Deze pijpenmaker overleed voor 1784 (7).

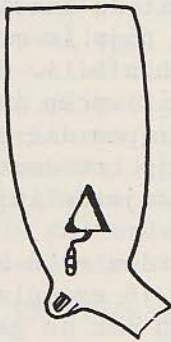
Afb. 1

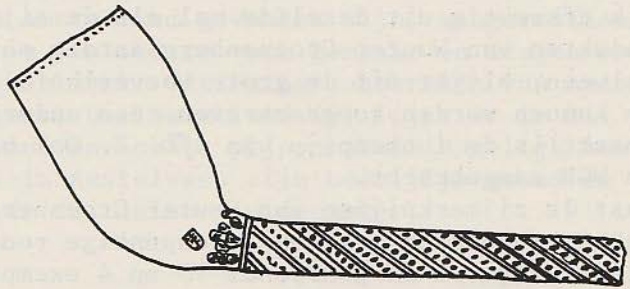
Afb. 2

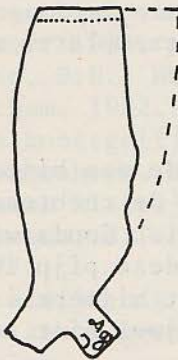
Afb. 3

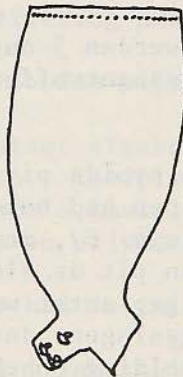
Afb. 4

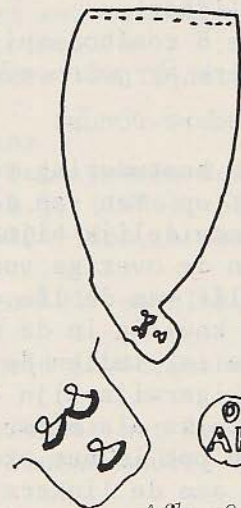
Afb. 5

Afb. 6

Afb. 7

Afb. 8

Het overgrote deel, 17 stuks, van de vispijpen heeft als re-
liëfversiering van onder naar boven drie golven gevolgd door
een snoek waarboven een kroon staat met daarboven de initialen
WGB. Acht exemplaren hebben op de plaats van de initialen WGB
de initialen HVDO welke van Hendrik van den Oever uit Schoon-
hoven zijn, staan. Deze pijpenmaker verkocht, gezien de vond-
sten uit Gorinchem, regelmatig zijn mallen aan Gorinchemse
pijpenmakers. Deze zetten vervolgens hun eigen initialen naast
die van de al aanwezige initialen HVDO in de mal (7). Zo is
het mogelijk ook met de in Amstelveen aangetroffen pijpekoppen
gebeurd. Naast de initialen HVDO hebben de vier pijpen links
van de kroon de letter W en rechts van de kroon de letter G
staan. Op de hiel van deze pijp staat de letter W (afb. 1).
Een andere tweemaal aangetroffen snoekpijp bezit de initialen
HVDO met op de hiel de letter W (afb. 2). Deze pijp is moge-
lijk afkomstig uit dezelfde mal als de pijp van afb. 1. Dat de
produkten van Wouter Groenberg aardig populair waren in Am-
stelveen, blijkt uit de grote hoeveelheid vispijpen die aan
hem kunnen worden toegeschreven. Een andere pijp ook door hem
gemaakt is de lobbenpijp van afb. 3. Ook hier zijn de initia-
len WGB aangebracht.

Naast de zijmerkpipen van Wouter Groenberg werden er 8 onge-
rookte exemplaren met een zevenpuntige roos en 16 exemplaren
met het zijmerk *de gekroonde VD* en 4 exemplaren met de gekr.
initialen KIP aangetroffen. De andere zijmerkpipen werden
slechts één keer gevonden. Daarbij was de pijp met het zijmerk
de truweel (afb. 4), gezien zijn lage vondstfrequentie het op-
merkelijkst.

Van de 8 rondbodempipen werden 5 ongerookte exemplaren met
het merk *de gekroonde VH* aangetroffen (afb. 5).

Bijzondere vondst

Nadere bestudering van de ovoïde pijpen leverde een bijzondere
vondst op. Een van de pijpen had namelijk aan de rechterzijde
een onduidelijk bijmerk (afb. 6), dat zeker niet Gouds was.
Gezien de overige vondsten uit de sloot moet deze pijp in de
2e helft van de 18e eeuw geplaatst worden. Het bijmerk is dus-
danig knullig in de mal geslagen, dat het vrijwel niet te her-
kennen is, indien de afbeelding onbekend is.

Gelukkigerwijs zijn er in het verleden twee pijpekoppen gevon-
den, welke als bijmerk *drie posthoorns* hadden. Deze posthoorns
vallen ook in het exemplaar van afb. 7 te herkennen. Deze pijp
heeft aan de linkerzijde het bijmerk de drie posthoorns en als
hielmerk de *gekroonde AB*. Dit exemplaar werd op de Handweg (8)
in Amstelveen gevonden. De vondstlokatie is op zo'n 200 m van

de in de sloot aangetroffen pijp. Het derde exemplaar (afb. 8) met de drie posthoorns aan de rechterzijde van de pijp heeft als hielmerk AOH en werd in Uithoorn gevonden. Dit is op ca. 5 km afstand van de Amstelveense vondstlokaties. Opvallend is dat het hielmerk van deze pijp niet in Gouda voorkomt. Misschien zijn dit de initialen van de pijpenmaker.

Conclusie

De pijpen uit de sloot behoren over het algemeen tot het goedkopere soort. Gezien de mate van welstand die er in de tweede helft van de 18e eeuw in het dorp Amstelveen heerste, komt dit zeer goed overeen. In plaats van de dure Gouwenaars werd er hoofdzakelijk uit goedkope pijpen gerookt. Hierbij was de vondst van een ovoïde pijp met het bijmerk *de drie posthoorns* zeer opvallend. Dit bijmerk is tot op heden slechts op drie pijpen welke alle in Amstelland gevonden zijn, aangetroffen. Al deze pijpen zijn in een andere vorm gemaakt en dragen ook alle drie een ander hielmerk. Gezien het ontbreken van andere vondsten met dit bijmerk uit Nederland (9) lijkt er in dit geval sprake te zijn van een lokale pijpenmaker. Mogelijk heeft deze in Amsterdam of in Amstelveen zijn bedrijfje gehad en zijn de letters AOH de initialen van de maker.

NOTEN EN LITERATUUR

- 1 Groesbeek, J.W., Acht eeuwen Amstelveen, Haarlem, 1966. pag. 108
- 2 Hoogers, P., Opgraving in Amstelveen, "Het Profiel" mededelingenblad van de AWN afdeling Amsterdam en omstreken, december 1991, pag. 3-4.
- 3 Duco, D.H., Merken van Goudse pijpenmakers, De Tijdstroom, Lochem, 1982.
- 4 Een soortgelijke pijp staat afgebeeld in:
Krommenhoek, W., Vrij, A., Kleipijpen; Drie eeuwen Nederlandse kleipijpen in foto's, Amstelveen, z.j. (1986), p. 264.
- 5 Laansma, S., Pijpmakers en pijpmerken 1724-1865, Arnhem, 1977.
- 6 De afwijkende vissepijp had de initialen LDIS en hieruit was zeker gerookt.
- 7 Meulen, J. van der, e.a., Tabaksnijverheid in Gorinchem, Pijpelogische Kring Nederland, 1992.
- 8 De Handweg in Amstelveen is zo genoemd, omdat het de Hand naar Leiden was, kortweg een van de verbindingsaders tussen Amsterdam en Leiden.
- 9 Duuren, L. van, Stadswapens als bijmerk, Pijpelogische Kring Nederland, 11e jaargang, nr. 41, juni 1988, p.16-22.